

VÁMOSI TAMÁS*

A Zsolnay család Pécs város életében

Régóta világhírű a Zsolnay márkanév, és mi, pécsi polgárok méltán lehetünk büszkék az alkotóra, ZSOLNAY VILMOSra. Kevés olyan gyár van Magyarországon, amely ennyire sokoldalúan részt vállalt és vállal ma is a mindennapi élet megszépítésében.

A Zsolnay-gyár története nem lehet teljes a Zsolnay család története nélkül, amely viszont szorosan összefonódik Pécs városával. Pécs város festői belvárosi házsorai a középkorban a püspöki vár nyomvonalait követték. A római alapokra épült város kultúrája az idők folyamán sok viszontagságon ment keresztül, de a város áldozatkészsége és a művelődés iránt való lelkesedése mindig új kultúrát épített, s ma a magyar vidéki városok élvonalában foglal helyet.

Pécs a 19. század közepén még jelentéktelen kisváros volt csupán. Lakosainak legjelentősebb tevékenysége a szőlő-, gyümölcs- és zöldségtermesztés volt, nem volt még ipari város, de már fejlődésnek indult. Lakóinak száma 1851-ben csak tizenötezer fő, ami 1861-re tizennyolc és félezerre, az 1870-es évek elejére pedig huszonnégyezerre emelkedett. Ezt a gyors változást az ipar fejlődése is jól szemlélteti.

Gyáriparról ekkor még nem beszélhetünk, csak az azt megelőző ipari tevékenységekről, mindenek előtt Pécs kádár- és fazekasiparáról. Ez utóbbi a Tettye kitűnő agyagát hasznosította csakúgy, mint a kályhaipar. A város természetes energiái – mint például a víz – szintén kedvezően alakították az ipar fejlődését. A Tettye-patak vizét már a 16. században felhasználták. A 19. század közepén lisztörlő-, papír-, fűrész- és olajmalmok dolgoztak itt. Ugyancsak itt telepedtek meg a posztósok, tímárok és serfőzők is. Ezen műhelyek zöme azonban soha nem lépett túl a céhes ipar keretein, bár egyik-másik manufaktúrává, sőt kisebb gyárrá nőtte ki magát. A növekvő szükséglet kielégítésére azonban újabb energiaforrásokat kellett feltárni. Így fordult a figyelem a víznél sokkal nagyobb energiát hordozó kőszén felé (a pécsvidéki kőszén üzemszerű bányászata 1782-től számítható), amely nemcsak ipari berendezések hajtóanyagaként töltött be elsőrendű szerepet, hanem úgy is, mint a dunai közlekedés nélkülözhetetlen forrása. Miután Pécs gazdag kőszénlelőhellyel rendelkezett, érthető, hogy az országos közlekedési hálózatba is korán bekapcsolódott, ez maga után hozta az áruforgalom növekedését. A múlt század közepén a behozatali forgalomban az osztrák iparcikkek, a kivitelben pedig Pécs és környékének agrártermékei és a pécsi kőszén vezettek. Az áruforgalom növekedésével a raktárkészletek is nőttek, és ez nagy raktárházak építését tette szükségessé. Azonban nemcsak a raktárkészletek nőttek, hanem a tőke is koncentrált, aminek egyenes következménye volt, hogy megnőtt azoknak a száma, akik már nem rendelkeztek termelőeszközökkel és ezáltal más megélhetési

* A szerző PhD-hallgató a Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Földtudományok Doktoriskolájában, vezetője Prof. Dr. Tóth József rector emeritus

lehetőségek után kellett nézniük, azaz kénytelenek voltak munkaerejüket áruba bocsátani és munkásnak jelentkezni a város egymás után életre kelő gyáraiban.

A kezdetek 1851-ig vezetnek vissza, amikor ZSOLNAY MIKLÓS pécsi kereskedő – a családi vagyon megalapozója – megvásárolt egy régi, elhagyatott, korábban szemétkerakó helyül szolgáló téglavetőt és fazekasműhelyt. Ehhez 2154 négyszögölnyi terület tartozott, itt kívánt kőedénygyárat létesíteni. Zsolnay Miklós kitűnő üzleti érzéssel rendelkezett, amely kemény akarattal és kitartó szorgalommal párosult. Nem csoda hát, hogy a Fő térre (mai Széchenyi tér) néző üzletháza egyre bővült, ami természetesen vagyona gyarapodását eredményezte. Ezáltal társadalmi helyzete is megváltozott, jelzi ezt BALLAY GYÖRGY gimnáziumi tanár lányával, Terézzel kötött házassága. Gyermekük pályaválasztása jól tükrözi a család felemelkedését. Öt fia közül IMRE és VILMOS kereskedő lett, IGNÁCBÓL gazdász, GYÖRGYBŐL jogász, CÖLESZTINBŐL pedig katonatiszt vált. A gyár története szempontjából azonban csak ZSOLNAY VILMOS és IGNÁC szerepe meghatározó. Ignácot – aki tanulmányai végeztével egy szlavóniai birtokon helyezkedett el – csapongó fantáziájú, könnyen fellelkesülő fiatalember lévén, nem elégítette ki egy nagybirtok igazgatása. Az iparalapítás és a magyar iparfejlesztés eszméin felbuzdulva hazatért Pécsre, hogy apja támogatásával ipari területen próbáljon meg érvényesülni. Apja egy esztendőre Lukafára küldi tanulni a Spitzer-féle kőedény üzembe. Majd amikor a gyár berendezéseit áruba bocsátották, megvásárolta a teljes felszerelést és nagy részét kerekeken Pécsre szállította, hogy a város keleti szélén megvásárolt telkén 1851-ben agyagipari műhelyt rendezzen be. 1853-ban kelt iratokból megtudható, hogy a kőedénygyártáshoz emelt épület elkészült. Ez időben az egyszerű használati edények, vízvezetékcsövek, téglák mellett, melyeket sötét narancssárga máz fedett, már épületdíszek, kerti díszvázák is készültek. Ignác terrakottáit, kőedényeit a közvetlen piac, tehát a pécsi és Pécs környéki polgárok vásárolták. Korsói, tálai – melyeket a család Fő téri üzlete forgalmazott – nélkülözhetetlen felszerelési tárgyává váltak a környék háztartásainak. A viszonylag jó technikai felszerelés ellenére a vállalkozás mégsem volt képes fejlődésre. Ennek oka főleg a kedvezőtlen piaci helyzet lehetett, hiszen ekkor már több kőedénygyár is működött az ország területén, nem beszélve a fejlett osztrák-cseh ipar elsőprő fölényéről. Anyagi bázis hiányában a manufaktúra egyre sorvadt, a termelés akadozott.

1854-ben Zsolnay Miklós átíratta a kis üzemet fia, Ignác nevére, aki alig várta már a lehetőséget, hogy elgondolásait megvalósíthassa. Ez azonban csak kemény munkával vált lehetővé, hiszen a megfelelő nyersanyag felkutatása, kibányászása, elszállítása, a termelési technika kidolgozása, a vevőkör szélesítése és a piaci lehetőségek felkutatása mind-mind emberpróbáló feladatnak bizonyult. És erre Ignác egyszerűen nem volt alkalmas. 1864-ben már mindössze egy-két emberrel dolgozott meglehetősen alacsony színvonalon, ami maga után vonta a halmozódó adósságokat. Az 1863-as évben öccse, az 1828-ban született Vilmos kölcsöne mentette csak meg az elárverezéstől. 1864-ben társultak egy év próbaidőre, az üzemet továbbra is Ignác vezette, Vilmos pedig a szükséges tőkét előlegezte. A próbaév sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Az ambiciózus kereskedő, Vilmos egy év után átvette bátyjától a kis kőedénygyárat.

Vilmos, aki hajlamai szerint festőművész kívánt lenni, de családja kérésére a bécsi politechnikumot végezte el, kereskedőként kezdte a pályáját. Apja Fő téri üzletét áruházzá fejlesztette, és ennek egyidejű fenntartása mellett, mindenféle keramikusi előképzettség nélkül, de a piac ismeretében és sokoldalú tehetséggel megáldva, rövidesen hozzákezdett az üzem korszerűsítéséhez. Mindenekelőtt olcsó nyersanyagforrások után kutatott, megvizsgálta Pécs és környéke régi agyaglelőhelyeit, és a felhasználásra alkalmasakat megvásárolta. Elsődleges célja volt, hogy vállalkozását tökeerőssé tegye. Ezért részt vett a mecseki szénbányászatban, a meginduló vasútépítésben, fakitermelésben, majd cementet gyártott. Mindezek hasznát a kerámiaüzem fejlesztésére fordította. 1868-ban a kor követelményeinek megfelelően berendezett, megnagyobbított és gépesített üzemének cégbejegyzését „*Első Pécsi Cement Chamotte és Tűzbiztos Agyagárak Gyára*” címmel kérte. A terrakották és egyszerű használati edények mellett

ezután megkezdte a díszedények gyártását is. A gyár területének növelésével, folyamatos átépítésekkel az 1868-ban már meglévő kőedény- és samottgyár részleget 1885-ben egy önállóított csőgyárral bővítette. 1886-ban önállósult a kályhagyártás és az építészeti kerámiagyártás osztálya, 1895-ben pedig kivált az elsősorban szigetelőket, elektrotechnikai cikkek előállító porcelángyár részleg. A család és a gyár élete teljesen összefonódott, hiszen lakásaik is a gyár területén álltak.

Mivel Vilmos maga kémiai ismeretekkel nem rendelkezett, az üzem vezetésére külföldről hívott szakembereket, akik az égetőkemence építésétől a gyártás folyamatáig irányították a munkát. Több német mesterember után 1872-ben Vilmos maga vette a kezébe a gyár vezetését, amely ekkor már 30-35 fővel dolgozó üzem volt. Időközben sorra megvált mellékvállalkozásaitól, és minden erejét a kerámiagyártásra fordította. Az 1880-as évek elején elindított erőteljes fejlesztés következtében 82-re már 460 (köztük 200 festő), 1890-ben 619, 1897-ben pedig 724 fő volt a gyár munkásainak száma. Kémiai tanulmányokat folytatott, majd számos kísérlettel, tapasztalati úton fejlesztette tovább tudását. Vilmos első próbálkozásai nem maradtak fenn, de az emlékiratokból tudjuk, hogy ezek többnyire virágcserepek, tolltartók és vázák voltak. 1868. évi angliai útjának hatására fordult a díszműgyártás felé, amit alátámasztott az 1873. évi Bécsi Világkiállításon elért első jelentősebb siker. Itt szerepelt először dísztárgyaival, nagy kerti terrakotta vázákkal, barna és kék mázú reneszánsz korsókkal, kancsókkal, kobalt díszű magyaros edényekkel és vázákkal. A bemutatott tárgyak alapján a gyár számos megrendelést kapott Angliából, Franciaországból, Oroszországból és még az Egyesült Államokból is. A szakemberekből álló zsűri bronzéremmel és elismerő oklevéllel, a király pedig Ferenc József-renddel tüntette ki Zsolnay Vilmost. A megnövekedett kereslet további kísérletekre és a technikai eljárások tökéletesítésére sarkallta. A felhasznált anyagok egyre finomabbá és változatosabbá váltak, a cég külföldről hozatta az agyagot, Stájerországból a kvarcot, a festékanyagot Bécsből. Zsolnay korai porcelánjai anyaguk színében különböztek a gyár későbbi, 1920-as években készült porcelánjaitól. Ezek színe sokkal inkább tejüvegszerű, nem olyan, mint a porcelán, amelynek színe szép vakító fehér, anyaga pedig könnyű. Ez is mutatja, hogy Zsolnay-t sokkal inkább az anyag összetétele foglalkoztatta, mintsem a színezés.

Zsolnay üzleti kapcsolatai egyformán kiterjedtek voltak mind Pest, mind Bécs irányában. 1874-ben megbízást kapott a gödöllői királyi vadászkastélyba, Ferenc József személyes használatára készítendő mosdókészletre. A több nagyméretű darabból álló készletet vadászjelenetek, állat- és madárminták díszítették, a kancsók kiöntőjét domborműves faunfejek zárták le. A bécsi üzleti kapcsolatok fenntartásába Zsolnay már egészen ifjú korában beavatta fiát, MIKLÓST, aki Grazban végezte tanulmányait. Még alig volt tizenöt éves, amikor apja megbízta bécsi partnereinek felkeresésével, majd 1874-ben, tanulmányai befejeztével maga mellé vette, hogy a gyár vezetését megossa vele.

Az üzem szervezésének kezdeti nehézségein túljutva, Zsolnay Vilmos céltudatosan törekedett termékei anyagának finomítására és egy újfajta, magas tűzön égetett zománc előállítására. A 70-es évek végére kifejleszti az elefántcsont színű fajansz technikáját, mellyel a kínai lágyporcelán változatos, tiszta színeinek hatását érte el. Az uralkodó művészeti stílust ez időben a kerámia és porcelán területén a múlthoz fordulás jellemezte, illetve erős volt a kötődés a kínai mintaképekhez. A polgári lakáskultúra változásával a dísztárgyak szerepe megnőtt. A historizáló törekvések a Zsolnay gyárban a hetvenes évek közepétől a kilencvenes évek közepéig uralták a művészi gyártás teljes területét. A gazdag és sok szálon alakuló motívumkincs számos forrásból táplálkozott, melyek közül meghatározó volt a népi forma és díszítményvilág, illetve a régészeti ásatások kerámia leletanyaga. A Zsolnay kerámia díszítőművészete a történeti emlékek felújítása mellett is eredeti, egyéni arculatot alakított ki. Ez egyrészt a díszítményeket tervező művészek kiváló tehetségéből, mértéktartó ízléséből fakadt, másrészt pedig azoknak a legjobb forrásoknak köszönhető, amelyekből oly értő módon merítettek. A Zsolnay nővérek gyakran tettek tanulmányutakat a budapesti, bécsi, párizsi és müncheni művészeti múzeumokba, ahol tudós

művészettörténészek és régészek útmutatásai mellett gyűjtötték a felhasználható mintákat. A gyerekeivel közös alkotói tevékenységet Zsolnay Vilmos azzal ismerte el, hogy termékein a gyári bélyegen az öt egymás melletti tornyon és kettős kereszten kívül gyermekeinek nevét – TJM – is feltüntette. Motívumok és formák forrásai voltak azok a kerámiatárgyak is, amelyeket Zsolnay Vilmos vásárolt külföldi útjain.

A magas szintű művészeti tevékenység gazdagsága sikert aratott az 1878-as Párizsi Világkiállításon. A kiállítás előkészítésére Vilmos 19 éves Miklós fiát küldte Párizsba. Gyártmányainak teljes skáláját bemutatta, így a Pannonia sorozatot, porcelán vázákat, díszkancsókat, művészetének ékköveit. A művek a legnagyobb elismerést, a Grand Prix-t, a kiállítás aranyérmét nyerték el. A francia kormány Zsolnay Vilmost a „*Légion d'honneur*”-rel, a Becsületrenddel tüntette ki.

A párizsi kiállítás után megnyíltak a külföldi piac kapui, számos megrendelés érkezett angol, francia, sőt japán áruházaiból és magánkereskedőktől. Európa nagyvárosainak múzeumi egész sorozatokat rendeltek kiállításuk részére. A sikersorozat Melbourne-ben, Brüsszelben, Chicagóban és Antwerpenben folytatódott. A siker további, még keményebb munkára ösztönzött. A gyártásba új technikákat vezettek be, részben a korábbi kísérletek eredményeként. A díszítés egyre gazdagabbá és kifinomultabbá vált, az alkalmazott technikák használata, a gyöngysorokkal operáló domborműves díszítés és dús aranyozás az ötvösművészethez közelített. Fedeles díszedények, talpas tálkák, kehelyvázák készültek ezzel az ékszerteknikának nevezett eljárással, amelynek változatánál, az üvegtechnikánál a kivágásokat a máz hártavékony rétege üvegszerűen töltötte ki.

A művészi fejlődéssel folyamatos technikai fejlesztés járt együtt, melynek haszna elsősorban az iparban realizálódott. Az 1880-as évek elején megindult a Monarchia távíró- és telefonhálózatának kiépítése. Kezdetben a szükséges szigetelőket külföldről importálták. Zsolnay ezen kívánt segíteni – persze kereskedelmi szempontokat is figyelembe véve -, így 1888-ra már négy darab emeletes porcelánégető kemence állt az üzemben, melyek száma hamarosan nyolcra emelkedett. Ekkor Zsolnay felajánlotta BAROSS GÁBOR közlekedési miniszternek a vasút és a posta hazai szigetelőkkel való ellátását, amit a miniszter el is fogadott. 1885-ben Zsolnay kályhagyárat létesített, bővítette a szigetelőgyártást, emellett egyre jelentősebb szerepet kapott az épületet díszítő kerámia. Megjelent a fagyálló, különböző mázakkal színezhető pirogránit, majd a még szilárdabb, keményebb anyagú plutonit. Csak néhány a gyönyörű színekben pompázó, Zsolnay kerámiával díszített épületek közül: Budapesten az Iparművészeti Múzeum, a Mátyás-templom, a Földtani Intézet, az Országház, a Vámház körüti Nagycsarnok, a Budapesti Műszaki Egyetem, az Országos Levéltár; Pécsen a Nemzeti Színház és a Főposta épülete; Kecskeméten a Városháza, a Cifrapalota; az egykori Monarchia területén a bécsi Poliklinika, a prágai Iparkamara, a zágrábi Szent Márk templom, a fiumei Tengerészeti Akadémia és a marosvásárhelyi Kultúrpalota.

Az 1896. évi – Magyarország ezeréves fennállását nagy pompával ünneplő – millenniumi kiállításon a Zsolnay-gyár már az eozin legszebb darabjaival szerepelt. Az eozin új technikai eljárást jelentett, és nevét a görög „*eos*” (hajnal) szóról kapta, talán mert az első sikeres darabok halványpiros színe a hajnal pírjára emlékeztetett. A gazdagon dekorált Zsolnay eozin a kerámia termékek legnemesebb fajtája. Az elismerés, a siker nem maradt el. Az uralkodó a Ferenc József-rend II. fokozatával tüntette ki Zsolnay-t, Pécs városa pedig díszpolgárává választotta. Zsolnay Vilmos azonban nem sokáig élvezhette a magas társadalmi megbecsülést, 1900. március 23-án tüdőgyulladásban elhunyt.

Halála után a gyár vezetését és tulajdonjogát Miklós fia vette át. Belőle hiányzott apja művészi ambíciója, kutató-felfedező igénye, így a gyártással közvetlenül nem is foglalkozott, a szakmai irányítást sógoraira bízta. Nevéhez fűződik a Mecsek-oldalban a francia emlékmű építése és a Széchenyi-téren található eozinos díszkút városnak ajándékozása. Fellendítette a burkoló-csempék és különböző kerámiadíszek gyártását, illetve mind nagyobb arányokat öltött az ipari szigetelők

és kályhák gyártása. Miklós 1922-ben hunyt el, a gyár nővérei gyermekein keresztül a Zsolnay-család kezében maradt.

Az Osztrák-Magyar Monarchia megszűnése és Magyarország területének jelentős csökkenése következtében a Zsolnay-gyár nyersanyagbányáinak jelentős részét elvesztette és ebből adódóan radikális változás állt be piaci helyzetében is. Az országos válság következményeként a Zsolnay-gyár elsősorban ipari és használati edényt gyártó porcelángyárrá alakult át. A világválság éveit követően rövid fellendülés következett be: 1932-ben még csak 322 munkása volt a gyárnak, a 40-es évekre ez 800-850-re bővült. A második világháború kiheverése után a gyárat államosították és az iparfejlesztés céljaira állították át.

1948-tól kezdve a tervgazdálkodás előírásai alapján kizárólag ipari porcelánt gyárthattak. 1953-tól indult újra a használati edény- és a díszműgyártás is. A 60-as évektől felújításra került a porcelánfajansz-gyártás és az eozinfestés is, újból beüzemelt a kézfestő műhely. Jóllehet az üzembázistermelése az 1980-as évek végén még mindig az ipari porcelán és használati edény volt, a kézi festésű, gazdagon díszített edények gyártása és a díszárutermelés szerepe fokozatosan növekedett, ezzel párhuzamosan bővült a tervező iparművészek csoportja is. A gyár mindig törekedett arra, hogy legnívósabb, kézzel dekorált díszárúinak és edényeinek mind nagyobb hányada kerüljön exportra. A 90-es évek külföldi piacai közül kiemelkedik Japán, Oroszország, Németország, Olaszország és Horvátország.

A rendszerváltás éveit követően siralmas állapotban találjuk a gyárat, mely jelentős likviditási problémákkal küzd ma is. Ennek okai különbözőek, közrejátszik benne a nemzetközi porcelánpiacon tapasztalható visszaesés, értékesítési problémák és a kifogásolható tulajdonosi viselkedés. 1995 júniusában lezárult a cég privatizációja, és a főreszvényes a Magyar Befektetési és Fejlesztési Bank Rt. lett. A termelésben ezután is megmaradt a négy fő profil: a porcelánszigetelő, a pirogránit, a háztartási edény és a Zsolnay-díszmű. 1998 májusára a gyár kritikus helyzetbe került, közel állt a teljes anyagi csőd állapotához. Ugyanakkor a Zsolnay-díszárúak szinte minden aukción nagy sikerrel szerepelnek és magas áron kelnek el.

A ZSOLNAY GYÁRI SZAKKÉPZÉS

A termékek jellegzetes szín- és mintavilága visszatükrözi az egyedi motívumokat. Ezek biztosítása érdekében a gyárnak magának kell gondoskodnia a szakember-utánpótlásról. Az 1881-es években számos külföldről hívott szakmunkás érkezett a gyárba, közöttük a legtöbbször szobrász, festő és korongos. Jöttek a cseh-morva gyárakból, osztrák, bajor, porosz üzemekből, sokszor nem is a megkívánt szakmai tudásszint birtokában. Zsolnay megbízható, olcsóbb munkaerőhöz akart jutni, ezért 1886-ban saját iparostanonc iskolát állított fel. A tanulók öt évi képzést kaptak, fél munkaidőben dolgoztak, és mindezért fizetést kaptak. Ez a képzés a szorgalmas tanulóknak a mesterség magas szintű tudását biztosította. Jól járt a gyár is, hiszen jól képzett, szakmai műveltséget szerzett munkásokat kapott. Ugyanakkor a saját gyári keretben szervezett iparosképzéssel a várost, annak fejlődő iparosodását is segítette. A tanulók nagy része a gyár munkásainak gyermekei közül került ki elsősorban, így a mesterség átörökítése sok családnál 3-4 generáción keresztül folytatódott. 1884-ben a gyári munkáslétszám 415 fő volt, emellett a tanonciskolában 40 diák vett részt.

Ma (2004 őszén) a gyárban folyó oktatási program rendkívül szerteágazó. A vállalati képzés tervezésénél figyelembe veszik a munkavállalók igényeit és – elsősorban – a vállalati stratégia megvalósításához szükséges humán erőforrás biztosítását. Az utánpótlásról az 508-as Szakképző Iskolával közösen a szakmunkásképzés keretében gondoskodik a gyár (porcelánfestő és nyersgyártó szakmák gyakorlati képzése folyik itt.) Szomorú tény azonban, hogy a szakképzésben tapasztalható tendencia, miszerint egyre kevesebb fiatal marad a kitanult szakmában, itt is tapasztalható. Ennek hátterében gazdasági és társadalmi okok egyaránt vannak. Szemtanúi

lehetünk a szakmunkás-végzettség társadalmi leértékelődésének, a kétkézi fizikai munka háttérbe szorulásának a szellemi (elsősorban kereskedelmi) tevékenység előnyére. Sokan továbbtanulnak, ezzel is szűkítve a merítési kört. Óvatos becslések alapján a végzett szakmunkások 20-30 százaléka marad a szakmában, ennek egy része közvetlenül a Zsolnay-gyárban. Az ottmaradt tanulók, illetve a dolgozók között az elvándorlás nem is nagyon jellemző. A kézi festés varázsa pontosan abban rejlik, hogy nincs két egyforma darab, mindenki kiélheti – adott keretek között – kreativitását és fantáziáját.

Több szakma oktatása – gipszesek, formások, korongosok és öntők – a kezdetektől jelen van a gyárban, az egykori inasképzés és tanonciskola hagyományai részben ma is tovább élnek. A jövőre nézve nem érdemes felesleges találgatásokba bocsátkozni. A Zsolnay Porcelán Manufaktúra Pécs szerves darabja, másfél évszázados hagyományát kötelesség lenne továbbvinni.

A Zsolnay-örökség köztünk él, és ezt tovább is kell adnunk az utókornak, mert a Zsolnay név erre kötelez! Ezért Baranya és Pécs közössége a pécsi Dómban ünnepélyes szentmise keretében 2005. január 21-én adta át a *Tüke Díjat* DR. MATTYASOVSKY ZSOLNAY MIKLÓSNak, aki 58 év külföldi tartózkodás után érkezett vissza Magyarországra.